

О.Ю. Григор'єв¹, А.В.Тодошук², Я.Я. Габор³
ORCID ¹ 0000-0002-1374-4450, ²0000-0003-4642-1778, ³ 0009-0006-5387-1442
Національний університет "Львівська політехніка"

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РЕЙТИНГУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ПІДПРИЄМСТВ

<https://doi.org/>

© Григор'єв О.Ю., Тодошук А.В., Габор Я.Я., 2023

У статті досліджено основні проблеми вітчизняної нормативно-методичної бази для рейтингування юридичних осіб за економічними показниками в умовах європейської інтеграції. Запропоновано методичні рекомендації з визначення економічного рейтингу юридичної особи на основі кредиту соціальної довіри, аналог якого застосовується у Китайській Народній Республіці та на основі досвіду провідних країн світу. Рекомендації можуть бути застосовані державними органами України з метою мінімізації корупції в країні, а також прозорості надання пільг, привілеїв, субсидій, дотацій.

Ключові слова: рейтинг, рейтингування, критерій, показник, рейтингова шкала, економічне рейтингування

Постановка проблеми

Економічні показники використовуються для інтерпретації поточного стану підприємства, а також передбачення майбутніх можливостей. Вони формують комплексне уявлення про підприємство, а також є цінним інструментом для того, щоб зрозуміти, у якому стані воно знаходиться.

Наявні сучасні методи рейтингування підприємств, які застосовуються державними органами та комерційними установами є опорними для прийняття управлінських рішень керівниками компаній. Проте в умовах нестабільності функціонування, наявності загроз з боку зовнішнього середовища, невизначеність і непередбачуваність якого зростають, потрібно мати чітке розуміння.

Для цього потрібно користуватися єдиною уніфікованою універсальною методикою рейтингування підприємств. Вона повинна бути простою, прозорою, доступною, легкою у користуванні як для працівників компанії чи інвесторів, так і для державних органів чи комерційних установ. Методика має ґрунтуватися на використанні точних та конкретних економічних показників діяльності компанії, які відображають поточний стан підприємства та дають можливість спрогнозувати його майбутній стан.

Без жодних сумнівів, запропонована методика має бути простою, не вимагати багато зусиль, доступною у визначенні, легкою та практичною у застосуванні для різних сфер функціонування.

Актуальність дослідження

В умовах сучасної економічно-політичної кризи вітчизняним підприємствам дуже важко стабільно функціонувати, забезпечувати ефективну діяльність, оскільки на внутрішньому та світовому ринку існують загрози. Серед них можна відмітити військову агресію, за період якої нормативно-законодавча база набула багато протиріч; інфляція, в тому числі енергетична та продовольча; розрив ланцюгів постачання; відсутність у державних органів та інших комерційних установ визначених критеріїв оцінювання економічної діяльності підприємства.

У нашій державі, на жаль, часто трапляються випадки зловживань у розподілі квот, ліцензій, дозволів, пільг, субсидій. Окрім того, часто трапляються випадки, коли у відкритому доступі є обмежена і неповна інформаційна база для обчислення рейтингів підприємств, що пов'язано з відсутністю бажання у керівників компаній надавати повну та об'єктивну інформацію щодо стану підприємства.

Саме тому прозоре та достовірне економічне рейтингування дасть можливість справедливо розподіляти привілеї між підприємствами, якісно та ефективно приймати управлінські рішення.

Формування мети та цілей статті

Метою роботи є ґрунтовне дослідження та аналогізація міжнародного та вітчизняного досвіду рейтингування економічної діяльності вітчизняних підприємств за економічними показниками з метою розроблення гармонізованих та уніфікованих методичних рекомендацій з рейтингування суб'єктів господарської діяльності в умовах європейської інтеграції.

Для досягнення поставленої мети, визначено такі цілі статті:

- визначити основні рекомендовані економічні показники, згідно яких буде здійснюватися рейтингування;
- стисло описати та проаналізувати кожен із економічних показників;

сформувані конкретні рекомендації щодо інтерпретації рекомендованих економічних показників для рейтингування підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Проблемам рейтингування присвячено досить значна кількість наукових праць. Серед науковців в цій сфері можна виокремити М. Адамів, О. Кузьміна, О. Мельник, Н. Петришин, А. Тодошука, Ю. Черкову та ін. [5-10]. А також в оному дослідження покладено законодавчу та наробативну базу України [1-4].

Виклад основного матеріалу

Для визначення рейтингу за економічними показниками потрібно розуміти, які результати ми хочемо отримати від їхнього застосування, а відповідно які завдання потрібно поставити перед використанням показників. По-перше, показники повинні бути доволі простими та доступними в обчисленні, по-друге, кількість показників повинна бути невеликою, щоб не ускладнювати процес рейтингування, але водночас й достатньою для достовірності та чіткості результатів.

Застосовуючи рейтингування за економічними показниками, державними органами та компаніями будуть виконуватися наступні функції [9]:

1) прогнозування результативності господарської та економічної діяльності підприємства, а також пошук чи оновлення стратегічних і тактичних цілей підприємств у разі зміни зовнішнього середовища;

2) чітко формулювати і обґрунтовано вимагати від підприємств стратегічні цілі і зміни до них відповідно до здійснення соціально-економічної політики держави;

3) виявлення необхідних змін для швидкого темпу росту економічного зростання підприємств;

4) визначення найбільш оптимальних факторів, які мають вплив на рівень соціально-економічного розвитку компанії;

5) виявлення підприємств-претендентів на отримання державних пільг, субсидій, дотацій, квот, ліцензій, дозволів;

6) визначення «ризикових» підприємств, до яких необхідно буде здійснювати більш ретельні контролюючі заходи державних перевіроч.

Згідно з обчисленими економічними показниками в процесі рейтингування будуть присвоювати певні бали. Додавши усі бали, підприємства будуть поділені по групах, і відповідно до цього буде здійснюватися розподіл усіх привілеїв, або ж навпаки, здійснюватися каральні заходи.

Визначимо фундаментальні показники, на основі яких буде здійснюватися оцінювання та рейтингування.

Перший показник – коефіцієнт швидкої ліквідності ($K_{шл}$), який обчислюється як різниця між поточними активами та запасами, поділеними на поточні зобов'язання.

$$K_{шл} = \frac{\text{Поточні активи} - \text{Запаси}}{\text{Поточні зобов'язання}} \quad (1)$$

Цей коефіцієнт відображає платіжні можливості підприємства щодо сплати поточних зобов'язань за умови своєчасних розрахунків з дебіторами. Він не враховує найменш ліквідну частину оборотних активів – виробничі запаси, тому що при вимушеній реалізації виробничих запасів формуються найбільші втрати. Коефіцієнт ліквідності показує нам скільки грошових одиниць ліквідних оборотних коштів припадає на кожну грошову одиницю короткострокових зобов'язань. Критичне значення коефіцієнта дорівнює 1. Якщо $K_{шл} < 1$ – це свідчить про неліквідний баланс підприємства, якщо $1 < K_{шл} < 1,5$ – це означає, що підприємство вчасно погашує борги.

Відповідно, у рейтингуванні перевага надаватиметься тим підприємствам, коефіцієнт швидкої ліквідності яких буде в межах норми. Градація буде застосовуватися згідно з динамікою показника.

Ще одним показником може бути коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості ($K_{д/к}$), який визначається як відношення дебіторської заборгованості до кредиторської.

$$K_{д/к} = \frac{\text{Дебіторська заборгованість}}{\text{Кредиторська заборгованість}} \quad (2)$$

Він відображає інтенсивність надходжень та видатків підприємства, тобто його розрахунковий потенціал. Оптимальним значенням показника є значення, яке приблизно дорівнює одиниці. У такому випадку підприємство має можливість кредитувати своїх покупців за рахунок постачальників. Це означає, що власний капітал не відволікається на кредитування клієнтів і може бути спрямованим на інтенсифікацію діяльності компанії. Якщо ж, навпаки, $K_{д/к} > 1$, то це свідчить про те, що підприємство залучає більше коштів від кредиторів, аніж надає дебіторам, що може бути ознакою кризи ліквідності. Якщо $K_{д/к} < 1$ – це може бути ознакою неефективної політики комерційного кредитування.

Аналогічно перевага буде надаватися тим підприємствам, значення показника яких буде в межах норми, а градація застосовуватиметься згідно з динамікою коефіцієнта.

Ще один показник – це коефіцієнт фінансової стійкості ($K_{фс}$). Він обчислюється як відношення власного капіталу до позиченого і дає можливість оцінити на скільки підприємство залежне від зовнішніх джерел фінансування.

$$K_{фс} = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Позичений капітал}} \quad (3)$$

Нормативне значення коефіцієнту повинне бути більше одиниці, оскільки це означає, що власні кошти перевищують позикові і, відповідно, що підприємство фінансово стійке і відносно незалежне від зовнішніх залучених коштів. Якщо ж показник менший одиниці, компанії слід негайно з'ясувати причини зниження фінансової стабільності, серед яких можливі зменшення виручки або прибутку, збільшення матеріальних запасів тощо.

Наступний показник – це коефіцієнт оборотності активів ($K_{оа}$), який характеризує ефективність використання усього капіталу підприємства та швидкість втілення капіталу у вартості виготовленої і реалізованої продукції. Він обчислюється як відношення чистої виручки від реалізації до середньорічної вартості активів. Нормою для коефіцієнта є зростання у динаміці.

$$K_{оа} = \frac{\text{Чиста виручка від реалізації}}{\text{Середньорічна вартість активів}} \quad (4)$$

Ще одним показником, який впливає із попереднього, може слугувати коефіцієнт рентабельності реалізованої продукції (K_{pp}). Він визначається відношенням чистого прибутку до собівартості реалізованої продукції. Він порівнюється із середнім рівнем показника у галузі і розраховується як чистий прибуток поділений на собівартість реалізованої продукції.

$$K_{pp} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Собівартість реалізованої продукції}} \quad (5)$$

Відповідно, бажаною є тенденція до збільшення показника. У рейтингуванні високий бал буде присвоюватися тому підприємству, у якого високий рівень коефіцієнта рентабельності реалізованої продукції.

Оскільки метою рейтингування є надання привілеїв, тобто розподіл квот, ліцензій, дозволів, пільг, субсидій, доцільно буде проаналізувати експортну діяльність підприємств. У цьому нам допоможуть такі показники як прямий ефект від експорту та рівень ефективності експорту.

Прямий ефект від експорту (K_{pee}) відображає прибуток, отриманий внаслідок реалізації експортної операції. Тенденція значення цього показника повинна прямувати до збільшення. Прямий ефект від експорту обчислюється як різниця між чистою виручкою від реалізації продукції на експорт та собівартістю експортної продукції.

$$K_{pee} = \text{Чиста виручка від реалізації на експорт} \\ - \text{Собівартість продукції, призначеної на експорт} \quad (6)$$

Рівень ефективності експорту (K_{pee}) розраховується як відношення прибутку від експортної діяльності до собівартості продукції, призначеної на експорт.

$$K_{pee} = \frac{\text{Прибуток від експортної діяльності}}{\text{Собівартість продукції, призначеної на експорт}} \quad (7)$$

Він демонструє рентабельність експортної операції і повинен прямувати до збільшення.

Наступним показником є рівень робочого капіталу (P_k), який показує різницю між оборотними активами та короткостроковими зобов'язаннями підприємства і є тією частиною оборотних активів, яка фінансується за рахунок власних коштів та довгострокових зобов'язань. Якщо у підприємства є наявний робочий капітал, то це однозначно свідчить про те, що воно здатне сплатити власні поточні борги, а більше того, має наявні фінансові ресурси на розширення діяльності, а також можливість інвестування. У рейтингуванні показник буде порівнюватися із середнім значення у галузі, районі чи області.

Ще один показник – власний капітал підприємства, тобто частина активів після відрахування зобов'язань підприємства. Аналогічно, як і рівень робочого капіталу, показник буде порівнюватися із середнім значення у галузі, районі чи області.

Окрім того, одним із показників розглядаємо активи підприємства, які являють собою сукупність майнових прав, які належать підприємству: це матеріальні та фінансові ресурси, цінні папери, нерухомість, тощо. Відповідно, при рейтингуванні підприємств оцінюватиметься середнє значення у галузі, районі чи області.

Для рейтингування державні органи можуть використовувати й інші показники, окрім перелічених вище. Наприклад, рівень ефективності імпорту, коефіцієнт рентабельності активів чи власного капіталу, поточний коефіцієнт покриття, коефіцієнт автономії або фінансового левериджу, коефіцієнт оборотності виробничих запасів, частку ринку або ж інтегральний рівень конкурентоспроможності підприємства тощо.

Загалом у рейтингуванні підприємств за економічними показниками пропонується застосувати одинадцять показників, що є доступно для кожного і дозволяє доволі швидко провести таку своєрідну діагностику підприємства.

Отож, для рейтингування підприємств пропонується використовувати низку наступних показників, які перелічені в табл. 1.

Рекомендовані коефіцієнти для рейтингування підприємств за економічними показниками

№ з/п	Назва показника	Одиниця вимірювання	Значення показника підприємства	Критерії оптимальності показника	Інтервали балів	Примітки
1	2	3	4	5	6	7
1	Коефіцієнт швидкої ліквідності			1	0– дуже низьке значення 0-100 – низьке значення 101-200 – середнє значення 201-700 – високе значення 701-1000 – дуже високе значення	Якщо Кшл <1 – це свідчить про неліквідний баланс підприємства, якщо $1 < \text{Кшл} < 1,5$ – це означає, що підприємство вчасно погашує борги
2	Коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості	тис. грн		1	0– дуже низьке значення 0-100 – низьке значення 101-200 – середнє значення 201-700 – високе значення 701-1000 – дуже високе значення	Якщо Кд/к > 1, то підприємство залучає більше коштів від кредиторів, аніж надає кредиторам, що може бути ознакою кризи ліквідності. Якщо Кд/к < 1 – це може бути ознакою неефективної політики комерційного кредитування
3	Коефіцієнт фінансової стійкості			1	0– дуже низьке значення 0-100 – низьке значення 101-200 – середнє значення 201-700 – високе значення 701-1000 – дуже високе значення	Якщо Кфс < 1, то компанії слід негайно з'ясувати причини зниження фінансової стабільності
4	Коефіцієнт оборотності активів			зростання у динаміці	0– дуже низьке значення 0-100 – низьке значення 101-200 – середнє значення 201-700 – високе значення 701-1000 – дуже високе значення	
5	Коефіцієнт рентабельності реалізованої продукції			тенденція до збільшення; середнє значення в галузі, регіоні, області	0– дуже низьке значення 0-100 – низьке значення 101-200 – середнє значення 201-700 – високе значення 701-1000 – дуже високе значення	
6	Прямий ефект від експорту	тис. грн		тенденція до збільшення	0– дуже низьке значення 0-100 – низьке значення 101-200 – середнє значення 201-700 – високе значення 701-1000 – дуже високе значення	

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6	7
7	Рівень ефективності експорту			тенденція до збільшення	0 – дуже низьке значення 0-100 – низьке значення 101-200 – середнє значення 201-700 – високе значення 701-1000 – дуже високе значення	
8	Рівень робочого капіталу	тис. грн		середнє значення в галузі, регіоні, області	0 – дуже низьке значення 0-100 – низьке значення 101-200 – середнє значення 201-700 – високе значення 701-1000 – дуже високе значення	
9	Власний капітал	тис. грн		середнє значення в галузі, регіоні, області	0 – дуже низьке значення 0-100 – низьке значення 101-200 – середнє значення 201-700 – високе значення 701-1000 – дуже високе значення	
10	Активи	тис. грн		середнє значення в галузі, регіоні, області	0 – дуже низьке значення 0-100 – низьке значення 101-200 – середнє значення 201-700 – високе значення 701-1000 – дуже високе значення	
11	Інші показники			середнє значення в галузі, регіоні, області	0 – дуже низьке значення 0-100 – низьке значення 101-200 – середнє значення 201-700 – високе значення 701-1000 – дуже високе значення	

В залежності від сфери та напрямку діяльності підприємства, його розміру, кількості працівників можна варіювати показники, якщо вони нам потрібні для внутрішнього оцінювання підприємства, тобто інвесторами, менеджерами тощо. Якщо ж оцінка проводитиметься державними органами, варто дотримуватися рекомендацій загального рейтингування, щоб справедливо оцінити кожне з підприємств. Або ж умовно розділити підприємства на три групи – малі, великі, середні – і у відповідності до кожної групи підібрати найбільш оптимальні показники для економічного рейтингування, базуючись на рекомендованому переліку показників, наведених у табл.1.

Висновки

Наведені вище рекомендації допоможуть спростити умови отримання чесними та сумлінними підприємствами привілеїв у вигляді квот, ліцензій, дозволів, пільг, субсидій. Запропонована система дасть змогу державним органам, а також іншим комерційним установам провести своєрідний аудит підприємства, побачити загальну картину стану його діяльності, у прозорий спосіб вибрати найкращих у галузі та надати їм привілеї. Окрім того, рейтингування допоможе зменшити кількість перевірок на підприємстві з боку державних органів, які часто бувають неефективними та мало результативними.

Важливим аспектом запропонованих рекомендацій із рейтингування підприємств за економічними показниками є те, що таке рейтингування дасть змогу поліпшити нормативно-правове забезпечення рейтингу підприємств для отримання статусу надійності як суб'єкта господарсько-економічної діяльності, а також зменшить прояви корупції в державних органах при отриманні привілеїв.

Перспективи подальших досліджень

Визначивши фундаментальні показники для рейтингування підприємств за економічними показниками, перспективою подальших досліджень буде формування списку додаткових рекомендованих економічних показників для підприємств, які можна буде використовувати у процесі рейтингування з метою отримання більш обширної та розгорнутої картини стану підприємства.

Список літератури

1. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010р. із змінами і доповненнями № 2918-IX від 07.02.2023. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. ст.112.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.2084 р. № 8073-X із змінами і доповненнями № 2839-IX від 13.12.2022. Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР). 1984. додаток до № 51. ст. 1122.
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III із змінами і доповненнями № 2419-III від 17.05.2001. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. ст.131
4. Про затвердження Національної рейтингової шкали: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2007 р. № 665. Офіційний вісник України. 2007. № 32. С. 25.
5. Соціально-економічна діагностика діяльності підприємства та Економічна діагностика діяльності підприємства: Методичні вказівки до виконання лабораторних робіт для студентів спеціальності 073 «Менеджмент» усіх форм навчання / Укл.: О.Г. Мельник, М.Є. Адамів, В.Й. Жежуха, І.І. Коць, Р.Б. Приведа. – Львів: НУ «Львівська політехніка», ІНЕМ, каф. ЗМД, 2018. – 40 с.
6. Соціально-економічна діагностика в умовах глобалізації / О.Є. Кузьмін та ін. Львів, 2012. 284с.
7. Григор'єв О.Ю., Петришин Н.Я., Тодошчук А.В. Методичні рекомендації з цифрового рейтингування підприємств. Економіка. Фінанси. Право. 2020. № 12/4. С. 5–8
8. Григор'єв О.Ю., Петришин Н.Я., Тодошчук А.В. Методичні рекомендації з цифрового оцінювання соціальних показників підприємств. Економіка. Фінанси. Право. 2021. № 4. С. 10–15.
9. Григор'єв О.Ю., Петришин Н.Я., Тодошчук А.В. Методичні рекомендації з цифрового рейтингування економічних показників підприємств. Економіка. Фінанси. Право. 2022. № 11/1. С. 24–28.
10. Кобилецький В. Р. Співвідношення короткострокової дебіторської та кредиторської заборгованості. Онлайн-журнал «Financial Analysis online». URL <https://analizua.com/slovnik-ekonomichnikh-terminiv/258-spivvidnoshennya-korotkostrokovoji-debitorskoji-ta-kreditorskoji-zaborgovanosti>

References

1. Tax Code of Ukraine: Law of Ukraine of 02.12.2010 № 2755-VI with changes and additions of 07.02.2023 № 2918-IX. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2011. No13-14, № 15-16, No 17. art.112. (in Ukrainian).
2. Code of Ukraine on Administrative Offenses: Law of Ukraine of 07.12.2084 No 8073-X with changes and additions of 13.12.2022 No 2839-IX. Information of the Verkhovna Rada of the Ukrainian SSR. 1984. appendix to No 51. art. 112. (in Ukrainian).
3. Criminal Code of Ukraine: Law of Ukraine of April 5, 2001 № 2341-III with changes and additions of 17.05.2001 № 2419-III. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2001. No 25-26. art.131. (in Ukrainian).
4. On approval of the National Rating Scale: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of April 26, 2007. No 665. Official Bulletin of Ukraine. 2007. No 32. P. 25. (in Ukrainian).
5. Melnyk O.H., Adamiv M.E., Zhezhukha V.Y., Kots I.I., Pryveda R.B. (2018). Socio-economic diagnostics of the enterprise activity and economic diagnostics of the enterprise activity. Methodical instructions for performing laboratory work for students of specialty 073 "Management" of all forms of education. Lviv Polytechnic National University, INEM, ZMD department. 40 p.
6. Kuzmin O.Y. et al (2012). Socio-economic diagnostics in the conditions of globalization. Lviv. 284 pp.
7. Hryhoriev O.Yu., Petryshyn N.Ya., Todoshchuk A.V. (2020). Methodical recommendations for digital rating of enterprises. Economics. Finances. Law. No12/4. pp. 5–8. (in Ukrainian).
8. Hryhoriev O.Yu., Petryshyn N.Ya., Todoshchuk A.V. (2021)/ Methodical recommendations for digital assessment of social indicators of enterprises. Economics. Finances. Law. No 4. pp. 10–15. (in Ukrainian).

9. Hryhoriev O.Yu., Petryshyn N.Ya., Todoshchuk A.V. (2022). Methodical recommendations for digital rating of economic indicators of enterprises. Economics. Finances. Law. No 11/1. pp. 24–28 (in Ukrainian).

10. Kobyletskyi V. R. The ratio of short-term receivables and payables. Online magazine «Financial Analysis online» Retrieved from: <https://analizua.com/slovník-ekonomichnikh-terminiv/258-spivvidnoshennya-korotkostrokovoji-debitorskoji-ta-kreditorskoji-zaborgovanosti> (in Ukrainian)

O.Yu. Hryhoriev, A.V. Todoshchuk, Ya.Ya. Habor
Lviv Polytechnic National University

METHODOLOGICAL RECOMMENDATIONS FOR DIGITAL RATING OF ECONOMIC INDICATORS OF ENTERPRISES

© Hryhoriev O., Todoshchuk A.V., Habor Ya., 2023

The introduction of the economic rating will contribute to the centralization of control over the activities of economic entities by various state bodies. On the other hand, the economic rating will allow to avoid subjectivity in the evaluation of the economic activity of enterprises by state bodies and other subjects of economic activity and to establish a transparent and understandable work of the state bodies themselves for subjects of economic activity and society as a whole.

It consists in a careful study and analysis of the international and domestic experience of rating the economic activity of enterprises according to economic and economic indicators in Ukraine in order to develop agreed and unified methodological recommendations for the ranking of business entities in the process of European integration of Ukraine.

To determine the rating of the company by economic indicators, it is necessary to evaluate the main indicators of the economic activity of the enterprise, minimizing and simplifying their calculation, and to introduce a digital rating of the economic indicators of the company. With two-way communication between the enterprise and other market participants, this will simplify relations between them. On the other hand, state bodies will be able to direct the development of enterprises in the right direction, according to the adopted policy of socio-economic development.

The proposed recommendations will help to simplify the conditions for obtaining privileges by honest and conscientious enterprises in the form of quotas, licenses, permits, benefits, subsidies. The proposed system will enable government bodies, as well as other commercial institutions, to conduct a kind of audit of the enterprise, to see the overall picture of the state of its activity, to transparently select the best in the industry and grant them privileges. In addition, the rating will help reduce the number of inspections of the enterprise by government authorities, which are often inefficient and ineffective.

Keywords: rating, criterion, indicator, rating scale, economic rating